

פרשת תצוה - זכור המלחמה בעמלק - לדעת שיש ה' בקרבנו

אלא ענף מעבודה זרה ועדיין רחוק מראש הכפירה, מ"מ הוא חמור מגילוי עריות כי עוון זה מגיע משורש של עבודה זרה שהוא קשה לתשובה וגם נוגע לכבודו ית"ש, ולא מדובר כאן על מי שהתאוה וגנב פעם אחת, שהרי כמעט אין שום רווח בהוספה על המשקולת, אלא שמחזיק בזה במשך זמן ממושך על מנת שבסופו של דבר תגדל פרנסתו, וזאת החומרה הגדולה שבעוון זה, מאחר והוא בונה את פרנסתו על גזל ורמאות, ומעשה כזה נגרם מתוך שאינו מאמין שהכל נגזר עליו בראש השנה ויום הכיפורים ושאינו אדם נוגע במוכן לחבירו, ולכן עוון משקלות הוא חמור מעריות.

וממשיך הנצי"ב לבאר לפי"ז את דברי רש"י, שהרי קודם פרשת עמלק כתוב שאמרו ישראל 'היש ה' בקרבנו אם אין וגו'. ודבר זה תמוה מאוד כיצד יתכן שאחר שראו ישראל את כל הניסים העצומים שעשה משה שקרע את הים והוריד להם את המן, עדיין חששו שאין ה' בקרבם.

אלא שהם ידעו בבירור שה' עשה את כל הניסים, אך מה שכתוב ששאלו אם יש ה' בקרבם, היינו שטענו שמא הכל היה רק מכוחו של משה רבינו ובזכותו היה להם את כל הניסים והנפלאות, וחששו מה יהיה לאחר שימות משה, האם ישובו לדרך הטבע ולא יזכו לעוד ניסים, או שגם בדרך הטבע ה' משגיח בכל עת ובכל זמן, וזה עומק מה ששאלו האם יש ה' בקרבם מצד עצמם, או שגם ההשגחה היתה רק בזכות משה רבינו, וזהו גם התוכן של עוון משקלות, שלא מספיק מאמינים שהקב"ה מנהל את העולם ומשגיח עליו בכל עת ובכל שעה ומפרנס וזן את כל העולם כולו בחן וחסד וברחמים, ושהוא נותן לחם לכל בשר - ועל חסרון זה באמונה הגיע עמלק ונלחם בהם.

ורואים מכאן שהיסוד של עמלק הוא שיש מציאות כזאת שיתכן לשאול 'היש ה' בקרבנו', עמלק זה הצד בבריאה שמכחיש את ההשגחה ואומר 'הכל הוא רק מקרה', וכך מפורש בדברי רש"י שכתב 'אשר קרן - לשון מקרה' דהיינו שאומר שכל הניסים הגלויים שהיו, הם רק מקרה בלבד, והכל בדרך הטבע.

ב

ונעמיק יותר בשורש העניין של עמלק, בספרים הקדושים מבואר שלכל פרט בבריאה ואפילו דבר שבעיקרו הוא רע, בכל זאת יש בו צד ששייך אל הטוב, וזאת מאחר שכל מטרת הבריאה הוא להגיע לשלמות של יחוד ה' בעולם - 'שהכל ברא לכבודו', וכל פרט ופרט שקיים בבריאה יש בו צורך, ודרך אותו חלק טוב צריך להתגלות כבוד שמים, וכל דבר שמתרחש בעולם מוכרח שיהיה ודוקא בצורה זו, כי רק באופן זה העולם יגיע לתכליתו, ואף לכל אחת מאומות העולם יש חלק בתהליך זה וכולם עתידים בבוא היום להכיר במלכות ה', וכמו שמתפללים בכל יום "יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון".

אך כל זה למעט את 'עמלק', שלהם אין שום תכלית בבריאה והם לא קשורים כלל לתהליך זה של הבאת כבוד שמים, ומפני זה אותם צריכים למחות ולבער, ולכן המהות של עמלק הוא 'אשר קרן' שכל מציאותו הוא על דרך מקרה, דהיינו שהמושג 'השגחה' פירושו להבין שיש בורא לעולם ויש לו מטרה מסוימת, והוא משגיח כל הזמן על כל דבר שמתחולל בעולם, שיגיע בסוף לאותה המטרה שקבע

א

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרן בדרך" וגו'

בפרשת בשלח קודם שמספרת התורה על מלחמת עמלק בעם ישראל אומר הפסוק "ויקרא את שם המקום ההוא מסה ומריבה... ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין", ולאחר מכן אומרת התורה "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ויש להתבונן מה עניין זה אצל זה.

והנה בתחילת פרשת זכור ביאר רש"י ע"פ התנחומא הטעם שנסמכה מצות זכירת מעשה עמלק לפרשת משקלות וז"ל, 'אם שקרת במידות ובמשקלות הוי דואג מגוי אויב שנא' (משלי יא - א) מאזני מרמה תועבת ה', וכתוב בתריה 'בא דודן ויבא קלון', ע"כ. כלומר שהחטא של רמאות במידות ובמשקלות הוא הנותן לעמלק את כוחו להילחם בישראל.

ותמה על כך הנצי"ב שנראה מדבריו שהסיבה לכך שעמלק באו ונלחמו בישראל שבאותו הדור היה בעוון משקלות, והוא פלא, שהרי במדבר לא היה כל מסחר בכדי שיהיה בהם מידות ומשקלות וכיצד יתכן לומר שעמלק באו דוקא על עוון זה, ובביאור העניין הביא שם שחז"ל הפליגו מאוד במסכת בבא בתרא (פח:): בעוון משקלות עד שאמרו 'חמור עוון משקלות יותר מגילוי עריות', ויש להבין מדוע שונה רמאות בצורה כזו משאר גנבות עד כדי כך שחמור אף מגילוי עריות, ומלבד זאת בגוף העניין גם כן צ"ב מה בכלל הדמיון בין עוון רמאות במשקלות לבין גילוי עריות, עד שאמרו שזה חמור מזה.

וביאר, שהלא חז"ל מנו ג' עבירות שהם החמורות ביותר, והם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואמנם חומר עבירות אלו לא נמדד לפי העונש שמקבלים עליהם, שהרי המחלל שבת נענש בעונש חמור יותר ממה שנענש החוטא בעריות, אלא החומרה הגדולה בעוונות אלו, מפני שבדרך כלל כשאדם בא לחטוא, זה מחמת אחד מתוך שלוש סיבות אלו, או מהעדר האמונה בה' ובתורתו שלכן אינו חושש לעבור על מצוותיו, או מצד שהתאוה גוברת בקרבו עד שאינו עומד בפיתוי, או מצד התגברות הכעס בקרבו וכדומה במידות שנוגע לבין אדם לחברו, שמחמת התפרצות זו הוא אינו שולט בעצמו.

והנה הראש לחטאים שנגרמים מהעדר האמונה זהו חטא עבודה זרה, והראש לחטאי התאוה הוא גילוי עריות, והראש למידות הרעות הוא שפיכות דמים, וכל העונות כולם מסתעפים מאחד משלושה דברים אלו, כגון המחלל שבת מצד מחסור בפרנסה הרי זה נוגע באמונה והוא שמץ עבודה זרה, ואם למילוי תאוות נפשו הרי זה ענף מיצרא דעריות, ואולם החמור ביותר מתוך ג' החמורות הוא עבודה זרה, כי הוא גם נוגע לאמונה וגם הנכשל בה רחוק ביותר מן התשובה, כמש"כ 'וכל באיה לא ישובו'.

ומעתה, אדם הנוגב מחברו כלי יקר יכול להיות שהגורם לחטא זה היא התאוה לאותו הכלי והרי זה מגדר עריות, אבל העושה משקלות שקר אינו מדרך התאוה כי אינו מתאוה ממון הבריות סתם, ואין זה שיצרו תוקפו לרגע אחד בלבד, אלא הגורם לכך הוא החסרון באמונה בה' הזן ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, והרי זה מגדר עבודה זרה, ולכן אמרו שעוון משקלות חמור מעריות, שלמרות שהוא אינו

בתחילת הבריאה, אבל עמלק כל מציאותם כופרת באותה התכלית, ולכן גם כופרים בכל המושג 'השגחה' ואומרים שכל מה שקורה הוא בדרך של 'מקרה' - המושג 'מקרה' הוא ההיפך הגמור של ההשגחה, שהמקרה לעולם אינו יכול להיות חלק מתהליך אלא הוא 'מקרה בלבד', - והתפיסה הזו שאין מי שמשגיח על הבריאה, הוא השורש הרע של עמלק.

וזה הכונה במה שכתוב "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", שכמבואר בחז"ל כל זמן שעמלק קיים אין הכיסא שלם, והביאור בזה שכאמור לכל העולם ישנו חלק מסוים בהתגלות של הקב"ה בעולם, ולכן כל העולם כביכול הוא חלק מכיסא המלכות של הקב"ה, אבל עמלק שמכחישים את מציאותו יתברך ומפני זה הינם מופקעים מכל התהליך של גילוי כבוד שמים (ע"ע בספר רסיסי לילה לגאון רבי צדוק מלובלין אות יח).

ועל פי זה יתבאר היטב דברי הנצי"ב שהחטא של משקלות הוא מאותו השורש של עבודה זרה, כי חטא זה שורשו באותה תפיסה נוראה שהקב"ה כביכול לא משגיח על הבריאה, ואינו מנהיג ומכוון אותה כפי הצורך, ולכן חטא זה של 'משקלות' מחזק את כוחו של עמלק, כי כאשר לא מספיק מאמינים שהקב"ה משגיח על הכל, אנו בעצם משתייכים לתפיסה שהכל הוא בדרך מקרה, ואז עמלק מקבל ח"ו את הכח ללחום בנו.

ג

והנה חז"ל תקנו שבשבת זו קוראים פרשת זכור, ויש חיוב גמור מדאורייתא לזכור את מה שעשה לנו, ושהתורה מחייבת אותנו להילחם בו ולמחותו מעל פני האדמה, ולכן בעת הזאת עלינו לעבוד על העניין הזה ולתקן אותו, להבין שאין טבע בעולם כלל, אלא כל החיים הם תחת השגחה פרטית, שזה כל העניין של פורים, המלחמה של עמלק

בהשגחה, וכך מבאר הגר"א את עניין ה'פור' של המן שהיה המשך המלחמה של עמלק בישראל, והוא רצה לכפור בהשגחה ולומר הכל זה רק מקרה, וכמו שמפורש במגילה, '...ויספר המן לדרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו' - הכל היה בדרך מקרה - אין שום השגחה ושום תהליך.

ועל זה בדיוק היה 'ונהפוך הוא', שדוקא הנס של פורים הגיע בתוך המהלך של הטבע, מבלי שום יציאה מהחוקים הפשוטים, ואף על פי כן כולם הבחינו שהיו ניסים של השגחה לפרטי פרטים, ואז ראו כולם בבירור איך כל דבר היה מגולגל ומכוון בדיוק למטרה מסוימת, כי באמת כל הטבע עצמו הוא נס, אלא שלפעמים ניכרת יותר השגחתו של הקב"ה בבריאה, ולפעמים היא ניכרת פחות וצריך לעמול ולהתבונן כדי להבחין בו.

והנה מבואר בכמה מקומות בספרי הגר"א שלכל איש מישראל יש שבעים כוחות נפש כנגד שבעים אומות העולם, ובכלל זה לכל אחד יש בנפשו גם את השורש הרע של עמלק, ומהשורש הזה יכולה להתעורר מפעם לפעם השאלה - 'היש ה' בקרבנו', וזהו הכח של 'אשר קר', שנותן לנו להרגיש שיש דברים שהם 'מקרה' בלבד ואין משהו מלמעלה שמגלגל ומסובב את כל הדברים, ובכדי לתקן את כח הרע הזה עלינו להפנים בצורה ברורה ולחזק את ההכרה שהקב"ה משגיח עלינו בכל זמן ובכל עת, ואין שום דבר שקורה בלי שהוא כיוון שיהיה דוקא כך.

וזאת עבודתנו בכל החיים אך בעיקר במועד זה, להבין שיש ה' בקרבנו והוא משגיח עלינו תמיד ומכוון אותנו לתכלית אליה אנו צריכים להגיע, וככל שנפנים שכל דבר הוא בהשגחה גמורה נצליח להוציא את הכח הכופר של עמלק מקרבנו, ונזכה באמת לדעת שיש ה' בקרבנו, ונזכה להגיע לתכלית הבריאה.

דברים שאמר רבינו שליט"א בכנס חיזוק לפעילי 'לב לאחים'

'הכח להשפיע'

איתא במשנה באבות (פ"ב מ"ב) 'וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם', מבואר במשנה שישנו ענין מיוחד לעסוק בצרכי ציבור, ויש להבין מהי המעלה המיוחדת של העוסק בצרכי ציבור, ונראה דהנה ישנו מושג של פרט ויש מושג של ציבור, ציבור הוא מציאות מסוימת, איתא בגמ' בתרומה שציבור לא מת, ציבור זה לא צירוף של הרבה יחידים המצטרפים זה מושג של איחוד של כנסת ישראל, יחיד מת אבל המושג של ציבור ממשיך תמיד 'נצח ישראל לא ישקר', וכל אחד ששייך לציבור ועושה לשם שמים כתוב במשנה שזכות אבותם מסייעתן. ומבאר המהר"ל (שם) ענין זה, אדם פרטי העושה לעצמו אינו משתייך לציבור, אבל אם מתמסר ודואג לציבור לשם שמים אז הוא מתחבר לציבור וממילא משתייך לדבר נצחי, ו'זכות אבותם מסייעתן' הפי' הוא כי הוא לא מגיע מכח עצמו אלא מגיע מכח של ציבור, ולציבור יש את הזכות של נצח הזכות של כל מציאות כלל ישראל, והאבות הם אבות לכלל ואינם נקראים אבות לפרט ולכך זכות האבות עומד ומסייע להם.

וכמו"כ מטעם זה המושג של חטא בכלל ישראל הוא רק ע"ד 'מקרה' בלבד דהובטח בתורה שלבסוף כלל ישראל יחזרו בתשובה, והביאור בזה דכיון שציבור זה המציאות של כלל ישראל שהחטא אינו חלק מהם, לכך אם הם חוטאים זה רק דרך מקרה. והנה הכח החזרה בתשובה הוא הכח של ציבור בכלל ישראל, ואברכים שמקדישים מזמנם שעה בשבוע לענין זה לשם שמים, הם משתייכים לציבור וממילא זוכים לכל מעלותיו של השייך לציבור שהתשובה מובטחת.

והנה ידועים דברי המגיד מדובנא מה נקרא השפעה, השפעה ענינו שממלאים את הכוס עד ששופע החוצה, וא"כ אדם שמתעסק עם בעלי תשובה יכול לבוא בדרכי שכנוע וכדו' אבל זה לא השפעה אמיתית, השפעה אמיתית זה מה שנמצא בפנימיות האדם, כל מה שקיבל אדם בבחורו ובזמן שהוא אברך והתמלא בתורה, עתה כשלומד עם בעל תשובה זה שופע החוצה ומשפיע, א"כ אברך שלומד שעה בשבוע אין הפי' רק ששעה אחת מקדיש ללימוד, אלא זה השפעה של כל התורה שלמד במשך כל השנים.

והנה השכל היה מחייב שכשלומדים עם בעל תשובה היה צריך ללמוד כל מיני חשבונות ולעסוק איתם בכל מיני ראיות על היהדות, אבל הדרך הנכונה היא ללמוד איתם רק דף גמרא, והפשט בזה ע"פ מה שמבואר במדרש תנחומא פ' נח הקב"ה כרת ברית עם כלל ישראל על תורה שבע"פ, וכתוב שהאור הגנוז נמצא בתורה שבע"פ, ואומר המדרש שהשפעת האור הגנוז הוא על אלו שמתמסרים ללמוד תורה יומם ולילה הם אלו שזוכים למאור שבתורה, וא"כ כשיש אברכים ששקועים בתורה וגדושים בתורה א"כ כל התורה והאור הגנוז הנמצא בתוכם יוצא החוצה, זה לא עצם הלימוד גרידא, זה מי המלמד, וצריך לגעת שזה הכח של האברכים שרק להם יש את הכח המשפיעה ע"י תורתם שלמדו.

וצריך לידע שהדבר שאתם עוסקים בו הוא עצום, ובפרט בדורינו שיש ריבוי של "ההשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" ואתם חלק מדבר גדול זה, שתזכו להרביץ תורה, והמפעל הגדול 'לב לאחים' ימשיך, ונזכה לגאולה בקרוב בימינו.